

فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۳۵)، بهار ۱۴۰۰
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X-۲۵۸۸
<http://serd.khu.ac.ir>
صفحات ۲۱۲-۱۹۵

شناسایی عوامل مؤثر بر کار آفرینی در نواحی روستایی شهرستان شیراز

آیت‌اله کرمی*؛ دانشیار اقتصاد کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
ندا علی‌یاری؛ دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۰/۱۴

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۱/۱۵

چکیده

روستاها دارای قابلیت‌های اقتصادی فراوان بوده و بخش مهمی از توسعه یک کشور را بر عهده دارند. استقرار و بقای جامعه روستایی، بدون کار مولد و سودآور برای ساکنان غیر ممکن است؛ از کارآفرینی به‌عنوان روش تحریک‌کننده رشد و توسعه اقتصادی محلی نام برده می‌شود. بررسی عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب و کار روستاییان می‌تواند الگویی جهت توسعه اشتغال در دیگر نواحی روستایی باشد. لذا هدف پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر سطح کارآفرینی روستایی در دهستان دشت ارژن شهرستان شیراز است. تحقیق حاضر از نظر نوع هدف کاربردی و به‌لحاظ تجزیه و تحلیل داده‌ها، توصیفی-تحلیلی است که به‌صورت پیمایشی انجام شده است. در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که روایی آن از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران و پایایی آن نیز از طریق مطالعه پیشاهنگ صورت پذیرفت (آلفای کرونباخ ۰/۶۸۸ تا ۰/۹۵۹). داده‌ها بصورت تصادفی از ۱۷۷ سرپرست خانوار روستایی ساکن در دهستان دشت‌ارژن شهرستان شیراز گردآوری شد. نتایج نشان داد روستاییان منطقه مورد مطالعه در سه گروه قابل دسته‌بندی بوده و وضعیت اقتصادی، سطح دانش، وضعیت اجتماعی، وضعیت محیطی، حس‌مکان، نوآوری و عملگرایی، سن پاسخگو و سطح سواد از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر سطح کارآفرینی روستاییان منطقه مورد مطالعه محسوب می‌شود.

واژگان کلیدی: کارآفرینی روستایی، عوامل کارآفرینی، اقتصاد روستایی، شهرستان شیراز.

* ayatkarami@yu.ac.ir

(۱) مقدمه

امروزه بیکاری در بسیاری از کشورهای جهان حتی در کشورهای پیشرفته صنعتی به عنوان یک مشکل اساسی مطرح است؛ به گونه‌ای که ثبات و زوال برخی از دولت‌ها در گرو حل بحران بیکاری می‌باشد (نوراله‌نوری‌وندی و میردامادی، ۱۳۸۹: ۲). بحث توسعه اقتصادی، همواره یکی از اصلی‌ترین دغدغه کشورها بوده است. دو عامل تأثیرگذار بر توسعه، بهره‌وری و کارآفرینی می‌باشند (دادگر و غلامزاده، ۱۳۸۹: ۶۲). توسعه جامع هرگز نمی‌تواند بدون توسعه روستایی بدست آید. بنابراین سیاستگذاران روستایی به توسعه کسب و کارهای کوچک، کارآفرینان محلی و انجمن‌های تجاری منطقه‌ای توجه نموده‌اند (Ansari et al, 2013: 26) کارآفرینی روستایی از مهم‌ترین مباحث مطرح شده در حوزه کارآفرینی در چند سال اخیر (نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۰) و از اثرگذارترین راه‌حل‌ها برای کاهش سطح بیکاری (جمشیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۶)، کاهش فقر، جلوگیری از مهاجرت (Ansari et al, 2013: 26)، تنوع‌بخشی به درآمد، افزایش میزان تولیدات کشاورزی و غیرکشاورزی، کاهش ریسک معیشتی، افزایش امنیت غذایی پایدار (ولائی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۹) و مهم‌ترین منبع نوآوری و اشتغال‌زایی (Geetha & Rajani, 2017; Chatman et al, 2008; Ghiasvand Ghiasy & Hosseini, 2012) است. همچنین یکی از محورهای اصلی رشد و توسعه (Chatman et al, 2008; Ghiasvand 2012) است. Ghiasy & Hosseini, 2012) جامع در کشورهای در حال توسعه (Geetha and Rajani, 2017: 752) بوده به گونه‌ای که موتور توسعه اقتصادی (Vantilborgh et al, 2015: 32) محسوب می‌شود. به‌تازگی علاقه فراوانی به ترویج کارآفرینی به عنوان روش تحریک رشد و توسعه اقتصادی محلی به وجود آمده است (Chatman et al, 2008: 60). ضروری است بدانیم که چه چیزی موجب می‌شود افراد به کارآفرینان موفق تبدیل شوند (Vantilborgh et al, 2015: 32). همچنین نیاز است سیاست‌هایی در جهت افزایش ظرفیت کارآفرینی یک جامعه به‌کار گرفته شود که بیشترین تأثیر را بر سطح فعالیت‌های کارآفرینی داشته باشد (Ghiasvand Ghiasy & Hosseini, 2012; 722). استان فارس از این قاعده مستثنی نبوده و جهت رشد اقتصادی و بهره‌وری نیازمند شناسایی عوامل توسعه‌ی سطح کارآفرینی و در نتیجه ارتقاء سطح کارآفرینی می‌باشد. دهستان دشت‌ارژن شهرستان شیراز، دارای پتانسیل‌های فراوانی جهت کسب و کار کارآفرینی است. بطوریکه بر اساس اطلاعات بدست آمده از استانداری فارس و شورای اسلامی روستا، روستای چهل چشمه کرونی این دهستان عنوان نخستین روستای بدون بیکار را به خود اختصاص داده است (کد خبر: ۱۷۶۹۲۳۰). شناسایی عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب و کار روستاییان می‌تواند الگویی جهت توسعه‌ی اشتغال در دیگر نواحی روستایی باشد. با این حال مرور پیشینه‌ی نگاشته‌ها نشان داد که تا کنون مطالعه‌ای در رابطه با عوامل مؤثر بر کارآفرینی روستایی در دهستان دشت‌ارژن شهرستان شیراز صورت نپذیرفته است. بنابراین هدف این مقاله تعیین سطح کارآفرینی ساکنان این منطقه و عوامل مؤثر بر آن و ارائه‌ی راهکارهایی مناسب در جهت افزایش سطح کارآفرینی و تقویت عوامل مؤثر بر آن می‌باشد. نتایج این مطالعه می‌تواند در زمینه تبدیل ساکنین نواحی روستایی به کارآفرینان بالقوه مورد استفاده قرار گیرد.

(۲) مبانی نظری

ریشه واژه کارآفرین فعل فرانسوی *Entreprendre* است که به معنای به عهده گرفتن است (قدیری- معصوم و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). کارآفرینی تاریخچه‌ای طولانی در بخش کسب و کار داشته و موضوع اصلی آن ایجاد ارزش از طریق نوآوری می‌باشد (رحیمیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۷). در واقع ایده‌های شومپیتر^۱ در رابطه با تغییر و نوآوری آغازگر مباحث مرتبط با کارآفرینی بوده است (قدیری-معصوم و همکاران، ۱۳۹۳: ۵). کارآفرینی در مفهوم روستایی خود بر واقعیت ایجاد شغل در نواحی روستایی متمرکز است. بر مبنای نظر ورتمن، کارآفرینی روستایی عبارت است از ایجاد سازمانی جدید که خدمت یا فعالیت جدیدی را ابداع نموده و یا فناوری‌های جدید در محیط روستا را مورد استفاده قرار دهد (نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۰). بررسی سوابق نظری این حیطه نشان می‌دهد که پژوهشگران بسیاری به تعیین عوامل مؤثر بر کارآفرینی مبادرت ورزیده و با توجه به دیدگاه و زمینه تخصصی خود، نظریه‌های گوناگونی ارائه نموده- اند (حسینی‌نیا و فلاحی، ۱۳۹۶: ۲۶). روانشناسان برای بررسی کارآفرینی از ویژگی‌های روانشناختی و جامعه‌شناسان از پدیده‌های اجتماعی بهره می‌گیرند. دانشمندان مدیریت نیز به تشریح مدیریت کارآفرینی و ایجاد محیط کارآفرینانه در سازمان‌ها می‌پردازند. دانشمندان و جامعه‌شناسان علوم مدیریت نیز کارآفرینی را فرآیندی می‌دانند که کسب و کارهای جدیدی ایجاد می‌نماید (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳). از سویی اقتصاددانان، کارآفرینی روستایی را راهبردی برای جلوگیری از اغتشاشات و ناآرامی‌ها، کشاورزان و روستاییان، آن‌را ابزاری جهت بهبود درآمد خویش و زنان امکانی جهت اشتغال و افزایش استقلال خود می‌دانند (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۰). از دیدگاه آلیسون^۲، فعالیت کارآفرینی متأثر از عوامل گوناگونی مانند ویژگی‌ها و انگیزه‌های فردی، سیاست‌ها، قوانین، فرهنگ و دانش فنی می‌باشد (نجفی‌کانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۱). در ادامه به بررسی پیشینه نگاشته‌ها در دو زمینه‌ی عوامل مؤثر بر کارآفرینی و متغیرهای متمایزکننده سطوح کارآفرینی پرداخته شده است.

در رابطه با سطح کارآفرینی حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳) و سالانو^۳ و همکاران (۲۰۱۷) مهارت‌های (فردی، فنی و مدیریتی، روانشناختی و مشارکتی) و چپرو^۴ و همکاران (۲۰۱۲) توانایی‌های کارآفرینی مانند توانایی حرفه‌ای مدیریت و اجتماعی؛ و ظرفیت‌های کارآفرینی را به عنوان متغیرهای تعیین سطوح استفاده نمودند. یعقوبی‌فرانی و همکاران (۱۳۹۳) از متغیرهایی مانند رشد اقتصادی، نوآوری در محصول و فرآیند و اشتغال‌زایی بهره‌گرفتند. طوسی و همکاران (۱۳۹۳) زمینه‌های فردی کارآفرینی، آشنایی افراد با مهارت‌های (کارآفرینی، تدوین کسب و کار، ایجاد کسب و کار کوچک و آشنایی با کسب ایده) هر یک از افراد را برای تعیین سطح کارآفرینی بکار بردند. وکیلی^۵ و همکاران (۲۰۱۳) نیز نوسازی، پیشگامی در تغییر، ریسک‌پذیری و رقابت و فاروک^۶ و همکاران (۲۰۱۴) عوامل فردی (انگیزه، نیاز به انجام، نیاز به

¹ Schumpeter

² Alison

³ Salau

⁴ Chiru

⁵ Vakili

⁶ Farouk

استقلال، اشتیاق برای توسعه ایده‌های خود، ویژگی‌های فردی، تجربه کار، آموزش) و آلمیدا^۱ و همکاران (۲۰۱۴) چهار جنبه از شخصیت کارآفرینی (یعنی آگاهی کارآفرینی، خلاقیت کارآفرینی، استفاده از فرصت و دیدگاه) را مورد سنجش قرار دادند. نبی‌زاده ذوالپیرانی و همکاران (۱۳۹۴) و گیتا و راجانی^۲ (۲۰۱۷)، انگیزه فرد کارآفرین و روزایرو و پاتز^۳ (۲۰۱۶) نگرش کارآفرینی (نوآوری، فرصت‌یابی و ریسک-پذیری) را مورد سنجش قرار دادند. در پژوهش اوماه و گوناپالان^۴ (۲۰۱۲) و همچنین علی‌بیگی و پویا^۵ (۲۰۱۱) موفقیت کارآفرینانه با رشد فروش، رشد سود و بقا کسب و کار اندازه‌گیری شد. ابراهیم و مسعود^۶ (۲۰۱۶) فعالیت‌های کارآفرینی (شامل توانایی‌های توسعه، ایجاد محصولات، ایجاد سرمایه جدید، تأمین منابع بیشتر و ارائه خدمات) و عملکرد کارآفرینی (سودآوری، فروش بالا، نرخ اشتغال بالا، خلاقیت و نوآوری) را مورد بررسی قرار دادند.

در رابطه با گروه‌بندی کارآفرینان نیز د-سوزا^۷ و همکاران (۲۰۱۵) کارآفرینان را به سه خوشه "یادگیرندگان، همکاران متقابل، رقبای وابسته"؛ همالتا و نایاکی^۸ (۲۰۱۴) به سه گروه (کارآفرینان رابطه-محور، کارآفرینان چندملیتی، کارآفرینان باتجربه) و هارپا^۹ و همکاران (۲۰۱۴) به سه دسته (غیرنوآوران، نوآوران و نوآوران با درجه‌ی بالا) و محمدی و عسگری (۱۳۹۰) به دو دسته (کارآفرینان موفق و کارآفرینان کم‌توفیق) دسته‌بندی نمودند.

در رابطه با عوامل مؤثر بر کارآفرینی یعقوبی‌فرانی و همکاران (۱۳۹۳) نشان دادند که متغیرهای وضعیت اقتصادی، ویژگی‌های شخصیتی و شرایط اجتماعی- فرهنگی به ترتیب دارای بیشترین اثر بر سطح کارآفرینی می‌باشد. حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳) نیز در مطالعه‌ی خود عوامل آموزشی، روانشناختی، مدیریتی و اقتصادی را تبیین‌کننده ۵۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته (توسعه مهارت‌های کارآفرینی) عنوان نمودند. اولوا و اولوا^{۱۰} (۲۰۱۵) عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدیریتی، بازاریابی، آموزشی و روانی را بر سطح کارآفرینی مؤثر دانستند. نتایج پژوهش محمدی و عسگری (۱۳۹۰) نشان داد بین دو گروه کارآفرینان موفق و کم‌توفیق در رابطه با پنج ویژگی شخصیتی (خطرپذیری، مرکز کنترل درونی، نیاز به موفقیت، خلاقیت و تحمل ابهام) تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین اوماه و گوناپالان (۲۰۱۲) و جسوراجان و گونادهاس^{۱۱} (۲۰۱۱) به عوامل خانوادگی؛ اوماه و گوناپالان (۲۰۱۲) به عوامل شخصیتی و چیرو و همکاران (۲۰۱۲) به عوامل روانی- رفتاری اشاره نمودند.

¹ Almeida

² Geetha & Rajani

³ Rosairo & Potts

⁴ Ummah & Gunapalan

⁵ Alibaygi & pouya

⁶ Ibrahim & Masud

⁷ de Souza

⁸ Hemalatha & Nayaki

⁹ Harpa

¹⁰ Olowa & Owa 0

¹¹ Jesurajan & Gnanadhas 1

جهت بدست آوردن روایی پرسشنامه، از نظرات و پیشنهادهای اعضای هیئت علمی رشته توسعه‌ی روستایی استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های مورد بررسی نشان از پایایی مناسب سازه‌ها داشت (جدول ۲).

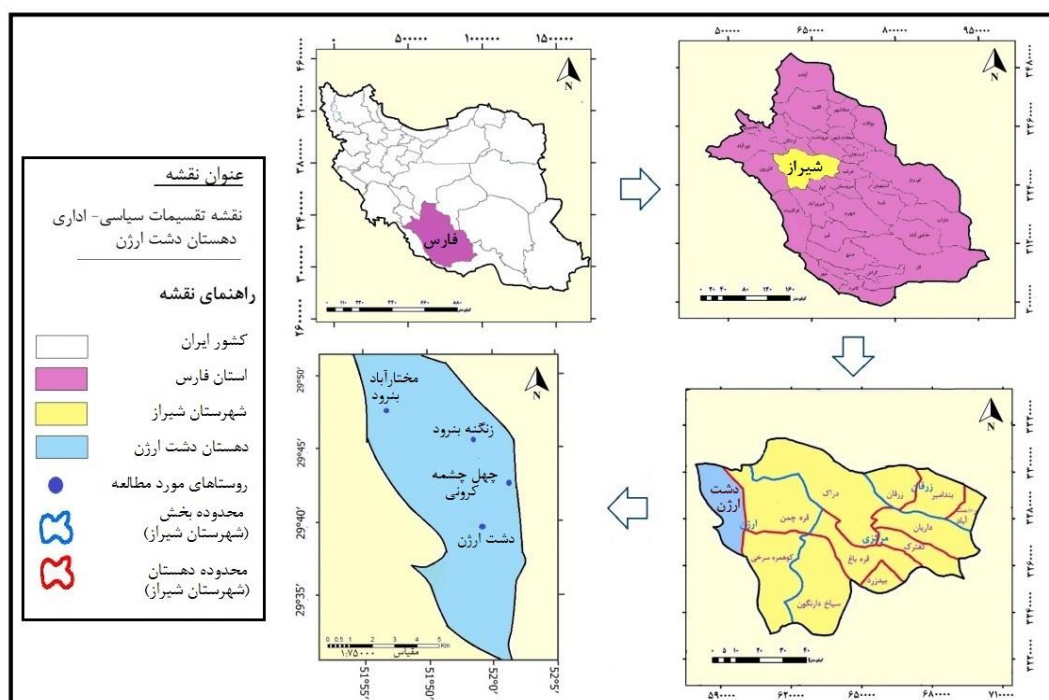
جدول ۲. نتایج حاصل از آزمون آلفای کرونباخ

سازه‌ها	آلفا	سازه‌ها	آلفا	سازه‌ها	آلفا
زیرساخت (۹)	۰/۸۵۱	دانش (۸)	۰/۷۴۱	استقلال طلبی (۵)	۰/۸۳۳
وضعیت اجتماعی (۱۳)	۰/۸۳۴	وضعیت اقتصادی (۹)	۰/۸۳۵	عملگرایی (۵)	۰/۶۸۸
حس مکان (۶)	۰/۷۰۸	توفیق طلبی (۶)	۰/۷۱۳	رؤیا (۸)	۰/۷۹
سیاستی- حمایتی (۸)	۰/۶۹۲	چالش (۳)	۰/۷۵	نوآوری (۶)	۰/۸۱۱
محیطی (۷)	۰/۷	سلامت فکری (۴)	۰/۸۱۵	ریسک‌پذیری (۸)	۰/۷۴۸
آموزش (۵)	۰/۷۷۳	ابهام (۵)	۰/۸۰۵	کنترل درونی (۸)	۰/۶۹۹
سطح کارآفرینی	۰/۹۵۹				

منبع: یافته‌های پژوهش

پرسشنامه (شامل سه بخش اطلاعات توصیفی، عوامل مؤثر بر کارآفرینی (شامل ۱۲۳ گویه) و سطح کارآفرینی (۴۷ گویه)) بود. آمار استنباطی شامل تحلیل عاملی اکتشافی، تجزیه و تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی و روش خوشه‌بندی k-means، تجزیه و تحلیل آزمون F، تحلیل تشخیصی و رگرسیون گام به گام است.

محدوده‌ی تحقیق، دهستان دشتارژن فارس می‌باشد. این دهستان از توابع بخش ارژن شهرستان شیراز در استان فارس می‌باشد. بخش ارژن به مرکزیت شهر خانه‌زنیان دارای سه دهستان (دشتارژن، قره‌چمن و کوهمره سرخی) می‌باشد. دهستان دشتارژن با ۱۳۳۱ خانوار (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) از شمال به شهرستان نورآباد ممسنی، از جنوب به دهستان کوهمره سرخی، از سمت شرق به دهستان قره-چمن و غرب به شهرستان کازرون منتهی می‌شود و دارای مساحت ۴۷۰/۵ کیلومترمربع است (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵). این دهستان در مسیر جاده شیراز- کازرون، در ۶۳ کیلومتری جنوب غربی شهر شیراز و در طول شرقی ۵۵ درجه و ۵۱ دقیقه الی ۳ درجه و ۵۲ دقیقه و عرض شمالی ۳۲ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۴۱ درجه و ۲۹ دقیقه قرار گرفته است (نوبهاران و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۳).

شکل ۲. نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

۴ یافته‌های تحقیق

بر مبنای نتایج توصیفی، میانگین سن پاسخگویان ۴۰/۹۹ سال (با انحراف معیار ۱۱/۸۴۷) (جوان‌ترین و مسن‌ترین فرد پاسخگو به ترتیب ۲۰ و ۶۹ سال) می‌باشد. از نظر تحصیلات اکثر افراد مورد مطالعه (۵۵/۴ درصد) دارای تحصیلات زیردیپلم و ۴۴/۶ درصد دیپلم به بالا می‌باشند. همچنین افراد مورد مطالعه، دارای میانگین درآمد ۱۳۵۷۰۶۲۱/۵ ریال با انحراف معیار ۸۴۴۴۷۹۶/۴۲ ریال و حداکثر درآمد ۳۵،۰۰۰،۰۰۰ ریال می‌باشد (جدول ۳).

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار شاخص‌های پژوهش

انحراف معیار	میانگین	سازه‌ها	انحراف معیار	میانگین	سازه‌ها
۰/۷۴۸	۳/۲۹۹	چالش طلبی	۰/۶۳۶	۳/۵۱۲	زیرساخت
۰/۶۶۵	۳/۲۷۲	عملگرایی	۰/۵۶۹	۳/۵۲۴	وضعیت اجتماعی
۰/۶۶۴	۳/۴۳۲	حس مکان	۰/۶۴۷	۳/۴۴۱	محیطی
۰/۸۳	۳/۶۵۵	رؤیایپردازی	۰/۷	۳/۳۹۳	نوآوری
۱۱/۸۵	۴۰/۹۹	سن پاسخگو	۰/۷۲۵	۲/۲۵۳	آموزش
۰/۶۳۶	۳/۰۰۸	توفیق طلبی	۰/۵۹۹	۳/۴۹۶	اقتصادی
۰/۶۷۷	۳/۷۱۷	تحمل ابهام	۰/۶۹۵	۳/۴۵۵	دانش
۱/۵۸۵	۳/۱۳	افراد تحت تکفل	۰/۶۶۳	۳/۴۸۴	ریسک‌پذیری
۰/۸۱۹	۳/۷۳۹	کنترل درونی	۰/۶۱۸	۲/۴۵۱	سیاستی-حمایتی
۱/۱۶۵	۳/۴۵۴	استقلال طلبی	۰/۸۲۶	۳/۸۱۱	سلامت فکری

منبع: یافته‌های پژوهش * دامنه میانگین از ۱ تا ۵ می‌باشد.

ارزیابی تابع سطوح کارآفرینی

پس از بررسی وضعیت متغیرهای اصلی مطالعه، سطح کارآفرینی روستاییان (با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی) بررسی شد. پس از چرخش عاملی به روش واریماکس، دو متغیر به دلیل پایین بودن بار عاملی (کمتر از ۰/۵) و معنی دار نبودن همبستگی با دیگر متغیرها حذف شدند و تحلیل عاملی جدیدی گرفته شد. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌ها از آزمون بارتلت و آماره KMO استفاده گردید (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون بارتلت و آماره KMO

سازه‌ها	مقدار KMO	مقدار بارتلت	درجه آزادی	سطح معناداری
سطح کارآفرینی	۰/۸۶۲	۵۲۲۱/۱۶	۹۹۰	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش

بر مبنای نتایج بدست آمده، آزمون بارتلت در سطح یک درصد معنی دار شده و مقدار آماره‌ی KMO مؤید همبستگی متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی می‌باشد. در جدول شماره ۵ نتیجه‌ی تحلیل عاملی تعیین‌کننده‌های سطوح کارآفرینی آورده شده است.

جدول ۵. نتیجه تحلیل عاملی تعیین‌کننده‌های سطوح کارآفرینی

سازه‌ها	متغیرها	بار عاملی	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مقدار ویژه
بازاریابی	تبلیغات مؤثر برای جذب مشتریان جدید	۰/۷۷۶	۳/۴۲	۱/۲۲۷	۱۴/۵۲	۶/۵۳۳
	تمایز محصول برای ایجاد بازار با موقعیت خوب	۰/۷۵۸	۳/۴۳	۱/۲۵۵		
	توانایی فروش محصولات بدون واسطه	۰/۷۴۸	۳/۴	۱/۱۶۴		
	توانایی کشف راهکارهای مختلف بازاریابی	۰/۷۳۴	۳/۳۲	۱/۲۲۱		
	مهارت در ارائه خدمات به مشتریان	۰/۷۲۲	۳/۳۳	۱/۲۸۲		
	مهارت در چانه‌زنی برای فروش	۰/۷۱۸	۳/۵۲	۱/۱۷۳		
	استفاده از اطلاعات بازار برای تصمیم‌گیری	۰/۷۱۸	۳/۵۹	۱/۲۶۳		
	آشنایی با بازارهای محلی و منطقه‌ای	۰/۶۸۱	۳/۴۳	۱/۲۹۱		
اقتصادی	کاهش قیمت برای افزایش فروش	۰/۵۰۴	۳/۷۵	۰/۹۳۴		
	توانایی مدیریت پول	۰/۷۸۶	۳/۵۳	۰/۹۹۵	۸/۸۰۹	۳/۹۶۴
	مهارت قیمت‌گذاری و سودآوری	۰/۷۷۸	۳/۴۹	۰/۹۶۶		
	کسب درآمد مناسب از فعالیت‌های اقتصادی	۰/۷۲۹	۳/۴	۰/۹۱۲		
	استفاده از سرمایه بصورت مؤثر	۰/۶۰۹	۳/۳۳	۰/۷۹۵		
	مهارت در انتخاب نوع کسب و کار	۰/۵۱۳	۳/۴۶	۰/۸۵۳		
پیشگامی	توانایی افزایش سطح تولید و بهره‌وری سالیانه	۰/۵	۳/۴۱	۱/۰۱۴		
	پیشگام بودن در تغییر روش‌های بازاریابی	۰/۸۵۵	۳/۱	۱/۰۵	۶/۸۰۵	۳/۰۶۲
	اقدامات جدید در بازار در مقایسه با رقبا	۰/۸۰۴	۳/۳۵	۰/۸۴		
	پیشگام بودن در ارائه‌ی یک محصول جدید	۰/۶۷۳	۳/۱۹	۰/۹۷۹		

		۱/۰۰۱	۳/۳۲	۰/۶۷۲	استفاده از نهاده‌های جدید (نوآوری مواد و منابع)	
		۰/۸۵۳	۳/۴۶	۰/۵۵۳	اقدامات جدیدی که باعث تقلید رقبا می‌گردد	
۲/۷۵۳	۶/۱۱۷	۱/۱۰۸	۳/۵۴	۰/۷۴۴	نوآوری بازار و مشتری	نوآوری
		۰/۸۹۸	۳/۷۹	۰/۷۴۲	نوآوری محصول، کالا و خدمات	
		۰/۹۴۵	۳/۶۷	۰/۷۱۴	نوآوری فرآیند و روش	
		۰/۸۸۶	۳/۵	۰/۵۶۰	سرمایه‌گذاری در تجهیزات جدید کسب و کار	
۲/۷۱۱	۶/۰۲۵	۱/۱۱۱	۳/۴۲	۰/۸۳۶	توانایی و منابع جهت رقابت در عرصه‌ی بازار	مهارت رقابتی
		۱/۲۲۱	۳/۴	۰/۸۱	مزایای کسب و کار نسبت به رقبا	
		۱/۱۲۴	۳/۴	۰/۵	توانایی رقابت برای کسب موفقیت	
۲/۵۸۹	۵/۷۵۳	۱/۰۵۶	۳/۱۶	۰/۶۹۵	سطح رشد درآمد از فعالیت‌های کسب و کار	رشد فعالیت
		۰/۹۷۹	۳/۳۶	۰/۶۳۶	رشد فروش محصولات تولیدی در بازار	
		۱/۱۵۸	۳/۲۴	۰/۵۳۸	ارتقاء فروش در سطح ملی	
		۱/۱۳۹	۳/۳۵	۰/۵۲۲	ظرفیت‌سازی برای رشد آینده	
۲/۴۱	۵/۳۵۶	۰/۹۰۳	۳/۵۶	۰/۸۲۰	توانایی شناسایی فرصت‌های تجاری جدید	فرصت کارآفرینی
		۰/۹۹۸	۳/۷	۰/۷۹۳	استفاده از اطلاعات بازار برای تصمیم‌گیری	
		۱/۰۳۱	۳/۶۷	۰/۶۶۷	بحث در رابطه با مسائل کارآفرینی با دوستان	
		۰/۹۸۴	۳/۵	۰/۵۱۴	به کارگیری ظرفیت‌های بدون استفاده	
۲/۲۷۳	۵/۰۵۲	۰/۹۰۷	۳/۴۱	۰/۸۳۴	به کارگیری روش‌های تجربه نشده	ریسک‌پذیری
		۰/۹۵	۳/۲۳	۰/۷۶۵	ریسک پرسنل و کارکنان	

		۰/۹۰۸	۳/۳۳	۰/۶۲۲	کسب اعتبار جهت گسترش کسب و کار	
۲/۱۹	۴/۸۶۷	۰/۸۴۶	۳/۶۹	۰/۹۰۷	توانایی توسعه کسب و کار خود	فعالیت تولیدی
		۰/۸۲۹	۳/۸۱	۰/۸۷۹	دانش فنی ضروری جهت فعالیت‌های تولیدی	
۲/۱۷۱	۴/۸۲۴	۱/۰۵۴	۳/۱۶	۰/۷۳۳	توانایی مدیر در بهره‌گیری از تمام امکانات	مهارت‌های مدیریت
		۱/۳۴۹	۲/۸	۰/۶۶۵	آشنایی با اصول مدیریت و قوانین کسب و کار	
		۰/۸۱۲	۳/۴۶	۰/۶۶۲	انگیزه جهت مشارکت در کسب و کار	
		۱/۱۹۸	۳/۲۲	۰/۵۰۳	مدیریت کارآمد کسب و کار	

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج تعداد ۱۰ عامل استخراج گردید که در مجموع، ۴۵ متغیر را در بر گرفته‌اند. این ۴۵ متغیر در مجموع ۶۸/۱۲۳ درصد از واریانس را تبیین می‌نمایند.

به منظور گروه‌بندی کارآفرینان ابتدا با استفاده از تجزیه و تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی انواع کارآفرینان روستایی به زیرگروه‌های همگن و متمایز از هم و با اولویت‌های مشابه نسبت به ویژگی‌ها تقسیم شدند. جهت به حداقل رساندن تفاوت درون خوشه و به حداکثر رساندن تفاوت بین خوشه‌ای از روش Ward استفاده شد. بدین صورت که مراکز خوشه‌های بدست آمده به وسیله الگوریتم سلسله مراتبی Ward به عنوان مراکز اولیه خوشه‌ها با استفاده از روش وارد و مربع فاصله اقلیدس مورد استفاده قرار گرفتند. سپس از تعداد خروجی خوشه‌های حاصل از تجزیه و تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی به-عنوان ورودی به تجزیه و تحلیل K-means استفاده شد. این کار بدین منظور صورت گرفت که استفاده از

روش تجزیه و تحلیل خوشه‌ای k-means، تعداد گروه‌ها را برای تقسیم نمونه فراهم نمی‌نماید (Hemalatha & Nayaki, 2014). نتایج نشان داد که بر پایه وضعیت کارآفرینی، کارآفرینان به سه خوشه قابل تقسیم می‌باشند. خوشه ۱ توسط متغیرهایی تشکیل می‌شود که مؤلفه اصلی ۱ را تشکیل می‌دهند. جدول شماره ۶ مراکز نهایی خوشه‌های حاصل از K-means را نشان می‌دهد (جدول ۶).

جدول ۶. مراکز نهایی خوشه‌ها

سازه‌ها	خوشه ۱	خوشه ۲	خوشه ۳	F	sig
مهارت‌های مدیریتی	۲/۵۸	۳/۲۵	۳/۴۸	۳۰/۰۶۸	۰/۰۰۱
فعالیت‌های تولیدی	۳/۵۸	۳/۵۹	۳/۹۵	۴/۷۹۶	۰/۰۰۹
سطح ریسک‌پذیری	۲/۶۹	۳/۶۷	۳/۵۵	۳۸/۵۵۲	۰/۰۰۱
فرصت کارآفرینی	۲/۹۸	۳/۸۳	۳/۹	۳۸/۵۲۲	۰/۰۰۱
رشد فعالیت	۲/۶۳	۲/۶۳	۳/۹۹	۱۲۱/۷۴۴	۰/۰۰۱
مهارت رقابتی	۲/۹۸	۲/۵۹	۴/۰۸	۶۷/۱۶۶	۰/۰۰۱
نوآوری	۳/۰۶	۳/۷۶	۳/۹۲	۲۷/۶۵۳	۰/۰۰۱
پیشگامی	۲/۸۳	۳/۰۲	۳/۷	۳۱/۶۸۴	۰/۰۰۱
اقتصادی	۲/۸۹	۳/۱۷	۳/۹۱	۵۷/۵۸۷	۰/۰۰۱
بازاریابی	۲/۵۹	۳/۰۰	۴/۲۵	۱۴۸/۹۸۵	۰/۰۰۱
گروه بندی افراد مورد مطالعه	۵۳	۴۱	۸۳		

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج آزمون ANOVA هر سه خوشه از نظر آماری معنی‌دار هستند. بنابراین میانگین عوامل مورد بررسی در بین خوشه‌ها متفاوت است. سپس خوشه‌ها بر حسب ویژگی‌های اصلی خود نام‌گذاری شدند. در نهایت خوشه ۱ "غیرکارآفرینان" نامیده شد. خوشه ۲، "کارآفرینان متوسط" و خوشه ۳، "کارآفرینان سطح بالا" نامیده شد. پس از پردازش داده‌های آماری، می‌توان مشاهده کرد که سطح کارآفرینی روستایی در منطقه مورد مطالعه بالا است (میانگین = ۳/۴۲).

به منظور تعیین عوامل مؤثر بر سطح کارآفرینی روستاییان دهستان دشت‌ارژن و بررسی این که مجموع متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده به چه میزان توانایی تبیین متغیر وابسته پژوهش را دارند، از تحلیل تشخیصی و مطالعه رگرسیون چند گانه گام به گام استفاده شد. البته با توجه به پیش‌فرض وجود رابطه همبستگی میان متغیرها، متغیرهایی که به دلیل عدم همبستگی با متغیر وابسته فاقد این قابلیت بودند (شامل متغیرهای سیاستی - حمایتی، استقلال‌طلبی، آموزش، تحمل ابهام و چالش‌طلبی) از فهرست متغیرهای به‌کار برده شده در این مطالعه حذف شدند. بنابراین از بین ۲۰ مؤلفه مورد بررسی، ۱۵ مؤلفه به عنوان متغیرهای مستقل (شامل زیرساختی، وضعیت اجتماعی، کنترل درونی، رؤیای‌پردازی، وضعیت اقتصادی، دانش، ریسک‌پذیری، عملگرایی، نوآوری، محیطی، سلامت فکری، توفیق‌طلبی، حس-مکان، سطح تحصیلات و سن) با متغیر وابسته (سطح کارآفرینان روستایی)، دارای رابطه معنی‌دار در سطح $P=0/01$ بوده‌اند. لذا تمامی ۱۵ متغیر برای پیش‌بینی متغیر وابسته مورد استفاده واقع شدند.

تابع تشخیصی برای تعیین سطوح کارآفرینی

در این قسمت به منظور شناسایی مهم‌ترین متغیرهای متمایزکننده‌ی سطوح کارآفرینی از تجزیه و تحلیل تشخیصی به روش گام به گام و به شیوه لاندای ویلکز استفاده شد. این آزمون می‌تواند با بهره‌گیری از برخی متغیرهای مستقل، متغیرهای تفکیک‌کننده‌ی گروه‌هایی که داده اسمی یا ترتیبی دارند را معرفی نماید (پویا، ۱۳۹۱). هر عضو نمونه‌ی آماری در یک خوشه قرار گرفت و متغیر گروه‌بندی به‌عنوان یک ستون جدید به داده‌های تحقیق اضافه شد و به‌عنوان متغیر مستقل مد نظر قرار گرفت. جدول شماره ۷ بیانگر تبیین ۹۲/۵ درصد تمایز بین گروه‌ها توسط تابع اول می‌باشد. بنابراین به‌منظور سهولت کار، درک ملموس و کاربری نتایج، همان‌گونه که در دیگر منابع مشابه وجود دارد، به یک تابع بسنده شده است (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳؛ پویا، ۱۳۹۱). نتایج حاصل از ضریب کانونی بیانگر میزان همبستگی میان نمرات تشخیصی و سطوح گروه‌بندی وابسته می‌باشد. مقادیر لاندای ویلکز، کای اسکوتر نیز بیانگر معناداری تابع تشخیصی مستخرج و قدرت تمیز خوب آن می‌باشد (جدول ۷).

جدول ۷. مقدار ویژه و لاندای ویلکز

تابع تشخیصی	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد تجمعی	ضریب کانونی	لاندای ویلکز	کای-اسکوئر	df	sig
۱	۳/۳	۹۲/۵	۹۲/۵	۰/۸۷۶	۰/۱۸۴	۲۸۹/۰۵۱	۱۶	۰/۰۰۱
۲	۰/۲۶۷	۷/۵	۱۰۰/۰	۰/۴۵۹	۰/۷۸۹	۴۰/۳۷۵	۷	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۸ نشان‌دهنده‌ی مقادیر استاندارد شده و استاندارد نشده‌ی معادله‌ی متمایز کننده‌ی کانون‌ها در تابع تشخیصی می‌باشد.

جدول ۸. مقدار ضریب استاندارد شده و استاندارد نشده‌ی معادله‌ی متمایز کننده‌ی کانون‌ها

عوامل	نماد	ضریب استاندارد شده	عوامل	ضریب استاندارد نشده	لاندای ویلکز	F محاسبه شده	sig
سواد	x_1	-۰/۳۹۳	سواد	-۰/۹۰۶	۰/۲۹۴	۴۸/۴۸۹	۰/۰۰۱
سن پاسخگو	x_2	-۰/۲۶	سن پاسخگو	-۰/۰۲۵	۰/۲۱۱	۳۳/۲۲۴	۰/۰۰۱
سطح دانش	x_3	۰/۲۴۶	دانش	۰/۴۱	۰/۱۸۴	۲۷/۸۵۱	۰/۰۰۱
وضعیت اقتصادی	x_4	۰/۴۹۳	اقتصادی	۱/۲۳۲	۰/۴۴۱	۱۱۰/۳۲۱	۰/۰۰۱
وضعیت محیطی	x_5	۰/۲۳۴	محیطی	۰/۴۴۸	۰/۲۶۲	۴۰/۷۶۶	۰/۰۰۱
وضعیت اجتماعی	x_6	۰/۳۸۵	اجتماعی	۰/۹۳۳	۰/۳۵۲	۵۹/۲۷۶	۰/۰۰۱
حس مکان	x_7	۰/۳۱۲	حس مکان	۰/۵۲۷	۰/۱۹۲	۳۰/۷۴۵	۰/۰۰۱
عملگرایی	x_8	۰/۲۰۱	عملگرایی	۰/۳۲۹	۰/۲۳۱	۳۶/۶۸۷	۰/۰۰۱
			مقدار ثابت	-۱۱/۱۱۸			

منبع: یافته‌های پژوهش

بدین صورت که ضرایب استاندارد شده توابع بیانگر اهمیت نسبی هر متغیر مستقل در تمایز بین گروه‌ها و ضرایب استاندارد نشده مقادیر ضرایب معادله تشخیص یا متمایزکننده انواع گروه‌ها می‌باشد. مقادیر بزرگتر بیانگر اهمیت بیشتر متغیر در تابع تشخیصی می‌باشند. بر اساس نتایج عوامل وضعیت اقتصادی و وضعیت اجتماعی بیشترین اهمیت را در تفکیک سطوح کارآفرینی افراد دارا می‌باشد. معادله رگرسیونی متمایزکننده سه گروه به شرح ذیل است:

$$y = -11/118 - 0/906x_1 - 0/025x_2 + 0/41x_3 + 1/232x_4 + 0/448x_5 + 0/933x_6 + 0/527x_7 + 0/329x_8$$

از آنجا که لاندای ویلکز کمتر بیانگر قابلیت پیش‌بینی بیشتر متغیر می‌باشد، در گام نهایی از میان ۱۵ متغیر مستقل ورودی به مدل، ۸ متغیر که دارای بیشترین توانایی تمایز سه گروه کارآفرین بودند، استخراج گشت. بر اساس اطلاعات جدول شماره ۸ مقدار همبستگی کانونیکال، وجود همبستگی بالا میان متغیر گروه و نمره تشخیصی را نشان می‌دهد. همانطور که قابل مشاهده است؛ بین میانگین نمره تشخیصی سه گروه اختلاف معنی‌داری وجود دارد و تابع حاصل از این مدل توانایی تمیز سه گروه از کارآفرینان مورد مطالعه را دارا می‌باشد. در ادامه بر مبنای مقدار ثابت و ضرایب متغیرهای وارد شده، توابع طبقه‌بندی برای پیش‌بینی تعلق روستاییان به سطح کارآفرینی مد نظر قرار گرفت. بدین صورت که با قراردادن مشخصات هر فرد جامعه و تعیین حداکثر مقدار y در هر کدام از توابع تشخیصی خطی فیشر موقعیت قرارگیری فرد مورد نظر در هر خوشه از سطح کارآفرینی پیش‌بینی شد. در این معادله، Z میزان تشخیص و میزان تفاوت، W وزن تشخیص و x متغیرهای مستقل هستند. در جدول شماره ۹ نتایج ارزیابی نهایی تابع آورده شده است (جدول ۹).

جدول ۹. طبقه‌بندی برای تعیین صحت تفکیک سطح کارآفرینی افراد مورد مطالعه

درصد تصحیح	جمع	G3	G2	G1	پیش‌بینی بر مبنای سطوح کارآفرینی
		تعداد پاسخگویان			
۸۳	۵۳	۱	۸	۴۴	غیرکارآفرینان
۷۳/۲	۴۱	۴	۳۰	۷	کارآفرینان سطح متوسط
۹۰/۴	۸۳	۷۵	۸	۰	کارآفرینان سطح بالا
۸۷/۶	درصد کل				

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج نشان داد که مدل مذکور ۸۷/۶ درصد از کل موارد را بصورت صحیحی طبقه‌بندی نموده است. بدین صورت که تابع ۸۳ درصد غیرکارآفرینان، ۷۳/۲ درصد کارآفرینان سطح متوسط و ۹۰/۴ درصد کارآفرینان سطح بالا را بصورت صحیح طبقه‌بندی می‌نماید. بنابراین بیشترین خطا مربوط به طبقه‌بندی کارآفرینان سطح متوسط و کم‌ترین خطا مربوط به کارآفرینان سطح بالا می‌باشد. بر این اساس دقت مدل در طبقه‌بندی کارآفرینان سطح بالا بیشتر است.

رگرسیون

به منظور انجام مطالعه رگرسیونی از روش گام به گام استفاده گردید. در این پژوهش عامل تورم واریانس بین ۱/۱۵۹ و ۲/۰۳۹ و شاخص تحمل بین ۰/۴۹ و ۰/۸۶۳ برآورد گردید که نشان‌دهنده‌ی مناسب بودن متغیرها برای تحلیل رگرسیون است. همچنین مقدار دوربین واتسون بدست آمده ۱/۸۰۹ نشان داد بین خطاها همبستگی وجود ندارد. بر اساس نتایج بدست آمده، تحلیل رگرسیون تا ۸ گام پیش رفته است. نتایج جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد که تمامی عوامل وضعیت اقتصادی، سطح دانش، وضعیت اجتماعی، سطح سواد، نوآوری، حس مکان، سن پاسخگو و وضعیت محیطی معنی‌دار است. این در حالی است که سایر متغیرها دارای میزان خطای بیشتر از ۰/۰۵ بوده و وارد معادله رگرسیون نشده‌اند.

جدول ۱۰. نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای مؤثر بر سطح کارآفرینی در هشت گام

گام	متغیرهای مستقل	نماد	B	Beta	t	sig	آماره تحمل	VIF
۱	وضعیت اقتصادی	x_1	۰/۲۵۵	۰/۲۷۱	۴/۴۲۳	۰/۰۰۱	۰/۵۰۶	۱/۹۷۷
۲	سطح دانش	x_2	۰/۱۵۲	۰/۱۸۸	۳/۷۱۸	۰/۰۰۱	۰/۷۴۸	۱/۳۳۶
۳	وضعیت اجتماعی	x_3	۰/۱۳۴	۰/۱۳۶	۲/۱۷۸	۰/۰۳۱	۰/۴۹	۲/۰۳۹
۴	سطح سواد	x_4	-۰/۱۷۹	-۰/۱۵۹	-۳/۳۷۶	۰/۰۰۱	۰/۸۶۳	۱/۱۵۹
۵	نوآوری	x_5	۰/۰۸۶	۰/۱۰۷	۲/۱۰۶	۰/۰۳۷	۰/۷۳۹	۱/۳۵۴
۶	حس مکان	x_6	۰/۱۳۲	۰/۱۵۶	۳/۲۶۴	۰/۰۰۱	۰/۸۳۴	۱/۱۹۹
۷	سن پاسخگو	x_7	-۰/۰۰۶	-۰/۱۳	-۲/۶۷۴	۰/۰۰۸	۰/۸۰۵	۱/۲۴۲
۸	وضعیت محیطی	x_8	۰/۱۱۴	۰/۱۳۱	۲/۲۴۱	۰/۰۲۶	۰/۵۵۴	۱/۸۰۴
	ضریب ثابت		۰/۹۰۴		۳/۰۰۱	۰/۰۰۳		

منبع: یافته‌های پژوهش
 $R^2 = ۰/۶۸$ $R_{Adj}^2 = ۰/۶۶۵$ $F = ۴۴/۶۰۹$ $sig.F = ۰/۰۰۱$
 $R = ۰/۸۲۵$

بر حسب مقادیر B معادله خط رگرسیون بصورت زیر می‌باشد:

$$y = 0/904 + 0/255x_1 + 0/152x_2 + 0/134x_3 - 0/179x_4 + 0/086x_5 + 0/132x_6 - 0/006x_7 + 0/114x_8$$

همانطور که مشاهده می‌شود؛ مقدار B و سهم و نقش مؤلفه وضعیت اقتصادی در تبیین متغیر وابسته از سایر متغیرها بیشتر است. زیرا بر مبنای ضرایب بتای متغیرهای مستقل وارد شده به معادله‌ی رگرسیون به ازاء یک واحد تغییر در انحراف معیار اقتصادی، در انحراف معیار سطح کارآفرینی به اندازه ۰/۲۷۱ تغییر ایجاد می‌گردد. ضریب تعیین تعدیل شده در این تحلیل برابر با ۰/۶۶۵ می‌باشد. بنابراین ۶۶/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته (سطح کارآفرینی) به واسطه عوامل وضعیت اقتصادی، سطح دانش، وضعیت اجتماعی، سطح سواد، نوآوری، حس مکان، سن پاسخگو و وضعیت محیطی مشخص می‌شود. ۳۳/۵ درصد از تغییرات باقیمانده مربوط به متغیرهایی است که در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفتند.

(۵) نتیجه‌گیری

بر مبنای نتایج حاصل از هر دو مدل رگرسیون و تحلیل تشخیصی، عوامل تعیین‌کننده‌ی سطح کارآفرینی در منطقه مورد مطالعه عبارتند از: سن پاسخگو، سطح سواد، وضعیت اقتصادی، سطح دانش، وضعیت اجتماعی، وضعیت محیطی، حس‌مکان، نوآوری و عملگرایی. بر اساس نتایج بدست آمده سطح کارآفرینی در منطقه مورد مطالعه بالا می‌باشد. این نتیجه نشان از توانایی فراوان روستاییان مورد مطالعه در زمینه کارآفرینی داشته که خود مؤید ضرورت تحقیق در زمینه عوامل مؤثر بر این مهم است. بنابراین با توجه به بالا بودن سطح کارآفرینی روستاییان در منطقه؛ ضرورت ایجاد بستر مناسب برای فعالیت‌های کارآفرینانه محسوس می‌باشد. بر مبنای نتایج بدست آمده، عامل اقتصادی مهم‌ترین عاملی است که سطح کارآفرینی را در منطقه مورد نظر مشخص می‌نماید که سایر محققان نیز تأکید بسیاری بر اهمیت آن داشته‌اند. کارآفرینان منطقه مورد مطالعه به‌ویژه ساکنان روستای چهل چشمه، منابع مالی خود را با استفاده از سرمایه خود و نزدیکان و نیز جمع‌آوری سرمایه‌های خرد ساکنان روستایی و سرمایه‌گذاران در زمینه اشتغال‌زایی فراهم نموده و به مشاغلی چون پرورش مرغ بومی، زنبورداری، پرورش ماهی، کشت گیاهان دارویی، فرآوری محصولات کشاورزی و بسته‌بندی مشغول می‌باشند و بر اهمیت عامل اقتصادی به عنوان مهم‌ترین عامل کارآفرینی تأکید می‌نمایند. اهمیت این عامل مؤید این است که با ایجاد شرایط مطلوب‌تری از نظر اقتصادی می‌توان بستر مناسبی برای گسترش کارآفرینی در منطقه فراهم نمود. بنابراین پیشنهاد می‌شود با ارائه‌ی تسهیلات بانکی با شرایط مطلوب در منطقه، ارائه‌ی مواد خام و تجهیزات با قیمت مناسب، کاهش قیمت نهاده، بهره‌مندی از ماشین‌آلات و تجهیزات کافی و امکان انتخاب برند برای واحد تولید یا محصول مطلوبی در این زمینه ایجاد نمود. مطالعات جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)؛ ولایی و همکاران (۱۳۹۴)؛ اهمیت عامل اقتصادی به عنوان اولین عامل در کارآفرینی را تأیید می‌نمایند. همچنین این یافته با نتایج پژوهش‌های آمدی و همکاران (۱۳۸۸)؛ حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳)؛ صبوری^۱ و همکاران (۲۰۱۶) و جسوراجان و گونادهاس (۲۰۱۱) که هر یک به نوعی به اهمیت عامل اقتصادی در کسب و کار و کارآفرینی اشاره دارند، همسو می‌باشد. عامل مهم دیگر سطح دانش می‌باشد. بنابراین سطح دانش در تبدیل روستاییان به کارآفرینان بالقوه نقش مهمی ایفا می‌کند. با بهبود دانش در منطقه نیز زمینه افزایش سطح کارآفرینی روستاییان فراهم شده و وضعیت کارآفرینی به سطح بالاتری ارتقاء می‌یابد. بنابراین افزایش سطح دانش از طریق ارائه‌ی اطلاعات بوسیله‌ی رسانه‌های رادیو و تلویزیون، آموزش کارگاه‌هایی جهت آشنایی با روش‌های جذب مشتری و تبلیغات و بازاریابی، آشنایی با شبکه‌های بانکی کارآ و طرح‌های حمایتی، آشنایی با قوانین مالیاتی، واردات و صادرات، قیمت‌گذاری و سودآوری، آشنایی با اصول نوآوری و فناوری‌ها و روش‌های نوین و معرفی فرصت‌های بالقوه و بالفعل محیط ضروری می‌باشد. اهمیت عامل دانشی در مطالعات نوراله‌نوری‌وندی و میردامادی (۱۳۸۹)؛ ولایی و همکاران، (۱۳۹۴)؛ آمدی و همکاران (۱۳۸۸) و حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳) تأیید شده است. ملکی‌گلندوز و همکاران (۱۳۹۳)؛ نوراله‌نوری‌وندی و میردامادی (۱۳۸۹)؛ جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)؛ حسینی و

^۱ sabouri

لشگرآرا (۱۳۹۳)؛ نیز در پژوهش‌های خود هر یک به نوعی به اهمیت عامل عملگرایی در سطح کارآفرینی روستایی اشاره داشته‌اند. مطالعات ملکی گلندوز و همکاران (۱۳۹۳)؛ آمدی و همکاران (۱۳۸۸)؛ حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳)؛ هر یک به نوعی به عملگرایی کارآفرینانه اشاره داشتند. عامل محیطی نیز با مطالعات جعفرنژاد و همکاران (۱۳۹۰)؛ حیدری ساربان (۱۳۹۱)؛ ملکی گلندوز و همکاران (۱۳۹۳) که شرایط محیطی را عامل توسعه کارآفرینی معرفی نموده‌اند، همخوانی دارد. اهمیت عامل وضعیت اجتماعی در مطالعات ملکی گلندوز و همکاران (۱۳۹۳)؛ نوراله‌نوری‌وندی و میردامادی (۱۳۸۹)؛ ایمانی جاجرمی و پور رجب میان‌دوآب (۱۳۸۹)؛ جمشیدی و همکاران (۱۳۹۲)؛ حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳) و اهمیت عامل آموزشی در مطالعات ملکی گلندوز و همکاران (۱۳۹۳)؛ نوراله‌نوری‌وندی و میردامادی (۱۳۸۹)؛ حسینی و لشگرآرا (۱۳۹۳) مورد تأکید است. معنادار نشدن استقلال طلبی نیز با مطالعه‌ی جسوراجان و گونادهاس (۲۰۱۱) همخوانی ندارد. با توجه به اینکه عامل زیرساختی در مدل وارد نشده است، می‌توان گفت این عامل کمترین تأثیر را در توسعه کارآفرینی داشته است (ولائی و همکاران، ۱۳۹۴). اهمیت عامل نوآوری، خلاقیت و ایده‌سازی با نتایج آمدی و همکاران (۱۳۸۸)؛ ولائی و همکاران (۱۳۹۴) همسو می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج بدست آمده متغیرهای سن و سطح سواد دارای اثر منفی بر سطح کارآفرینی هستند. به‌گونه‌ای که به‌ویژه در روستای چهل چشمه، این اثر منفی مشهود می‌باشد. در این روستاها اکثر ساکنان به‌غیر از افراد مسن و افراد تحصیل کرده شاغل بوده و با استفاده از پتانسیل‌های روستا به کسب و کار کارآفرینانه مشغول می‌باشند. بنابراین ساکنان روستایی عنوان روستای بدون بیکار را برخلاف واقعیت و نمایشی دانسته و گله‌مند از بیکاری جوانان تحصیل کرده و نگران از خشکسالی‌های اخیر، علی‌رغم وجود کشاورزان و کارآفرینان برتر روستایی امیدی به تحقق این عنوان در روستای خود نداشته و نگران به خطر افتادن وضعیت کسب و کار خود و پیوستن به جمع بیکارها می‌باشند. این یافته با نتایج حاصل از پژوهش نبی‌زاده ذوالپیرانی و همکاران (۱۳۹۴)؛ وکیلی و همکاران (۲۰۱۳) همسو می‌باشد اما با نتایج حاصل از پژوهش اولوا و اولوا (۲۰۱۵) مطابقت ندارد.

با توجه به اثر منفی متغیر سطح سواد بر سطح کارآفرینی و با در نظر گرفتن آن که بیشتر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و ساکنان دارای تحصیلات بالا در روستاهای مورد مطالعه به مشاغل کارآفرینی مشغول نمی‌باشند، ایجاد شرایطی مناسب جهت جذب و فعالیت این افراد در حیطه‌ی کارآفرینی ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان محتوای دروس و فعالیت‌های دانشگاهی را کاربردی و هم جهت با توسعه‌ی کارآفرینی و کسب مهارت‌های این حیطه تنظیم نمایند.

با توجه به مؤثر بودن سرمایه‌گذاری در ایجاد کسب و کار کارآفرینی و قرار گرفتن عامل سیاستی-حمایتی در آخرین عامل، توصیه می‌گردد شرایطی مهیا شود تا روستاییان به وام‌های کم‌بهره و با شرایط مناسب در این زمینه دسترسی داشته باشند. این امر موجب می‌شود تا افرادی که سرمایه‌ای جهت راه-اندازی کسب و کار نداشته و روند اخذ وام موجب دل‌سرد شدنشان گشته است، بتوانند کسب و کار متناسب با مهارت خود را راه‌اندازی نمایند.

از آنجا که کارآفرینان مورد مطالعه به مشاوره جهت کارآفرینی دسترسی ندارند؛ پیشنهاد می‌گردد مراکزی جهت مشاوره کارآفرینی راه‌اندازی گردد. در این راستا می‌توان از کشاورزان نمونه‌ی روستای چهل چشمه یا کارآفرینان برتر مدد گرفت.

به منظور ارتقای سطح کارآفرینی پیشنهاد می‌گردد متولیان توسعه‌ی کارآفرینی در راستای سیاست‌های حمایتی مالی به تأسیس شعب مراکز حمایت از کسب و کارهای کوچک در مناطق روستایی مانند بانک کارآفرین یا صندوق حمایت از کسب و کارهای خانگی همت گمارند.

با توجه به وجود بازارچه بزرگ روستای دشت‌ارژن که توسط ساکنین محلی اداره می‌شود، استفاده از این ظرفیت و فروش صنایع دستی روستاهای بخش دشت‌ارژن مانند گلیم، جاجیم، چننه و غیره به‌روزرسانی اطلاعات بازاریابی پیشنهاد می‌گردد.

پیشنهاد می‌شود در روستاهای با موقعیت ارتباطی مناسب صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش زراعت و دامداری از جمله کارخانه تولید رب گوجه فرنگی، بسته‌بندی لبنیات و محصولات باغی (از جمله سیب، بادام و انار)، دباغی و تولید چرم و غیره احداث گردد. این امر به‌ویژه در روستاهای مختارآباد و زنگنه که علی‌رغم وجود امکانات مناسب جهت رونق کشاورزی و دامداری با معضل بیکاری بیشتری روبرو هستند، ضروری می‌باشد.

همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی نقش متغیرهای مداخله‌گر مانند جنسیت نیز بررسی شود. به علاوه این پژوهش در جوامع مختلف بررسی شود تا با توجه به ویژگی‌های متفاوت کارآفرینان به نتایج جدیدی دست یابند.

۶ منابع

- آمدی، اقدس، ملک‌محمدی، ایرج، حسینی‌نیا، غلامحسین، (۱۳۸۸). تحلیل رگرسیون عوامل مؤثر بر ترویج کارآفرینی در تعاونی‌های کشاورزی تهران، تعاون، دوره ۲۰، شماره ۲۱۰ و ۲۱۱، صص ۳۴-۱۷.
- ایزدی، بنت‌الهدی، رضائی‌مقدم، کوروش، اسداله‌پور، علی، (۱۳۹۵). سازه‌های مؤثر و موانع تحقق توسعه کارآفرینی در مشاغل خانگی بخش کشاورزی در مناطق روستایی شیراز، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، سال ۱۲، شماره ۱، صص ۵۱-۳۹.
- ایمانی جاجرمی، حسین، پور رجب میاندوآب، پیمان، (۱۳۸۹). سنجش و تحلیل ویژگی‌های کارآفرینی دهیاران با تأکید بر عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن (مطالعه موردی: دهیاران روستاهای شهرستان میاندوآب)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۹۷-۶۷.
- پویا، علیرضا، (۱۳۹۱). شناسایی ابعاد معرف سیستم‌های تولیدی در ایران با استفاده از تحلیل تشخیصی، پژوهش‌های مدیریت در ایران، دوره ۱۶، شماره ۴، صص ۱۷-۱.
- جعفرنژاد، احمد، کیاکجوری، کریم، رودگرنژاد، فروغ، (۱۳۹۰). تبیین عوامل اثرگذار بر فرآیند کارآفرینی مستقل (مطالعه موردی: کارآفرینان شهرستان بندرانزلی)، توسعه کارآفرینی، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۸۷-۶۹.
- جمشیدی، علی‌رضا، جمینی، داود، نظری‌سرمازه، حمید، (۱۳۹۲). بررسی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه‌ی موردی: زنان روستایی بخش میانکوه شهرستان اردل)، زن و جامعه، سال چهارم، شماره ۲، صص ۱۶۶-۱۳۷.
- حسینی، طیبه، لشگرآرا، فرهاد، (۱۳۹۳). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه مهارت‌های کارآفرینی در تعاونی‌های زنان، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال هفتم، شماره ۲، صص ۳۳-۱۳.

- حسینی‌نیا، غلام‌حسین، فلاحی، هادی، (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی (نمونه مطالعه: مناطق روستایی شهرستان منوجان)، پژوهش‌های روستایی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۳۷-۲۵.
- حیدری ساربان، وکیل، (۱۳۹۱)، عوامل مؤثر بر تقویت کارآفرینی کشاورزان در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان مشگین‌شهر)، انجمن جغرافیای ایران، دوره ۱۰، شماره ۳۵، صص ۲۷۸-۲۶۳.
- دادگر، پداله، غلامزاده، علیرضا، (۱۳۸۹)، تحلیلی بر کارآفرینی در ۷۰ سال اخیر ایران مطالعه موردی: عملکرد یک کارآفرین نمونه، پژوهش‌های اقتصادی، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۹۰-۶۱.
- رحیمیان، حمید، احمدپور داریانی، محمود، عباس‌پور، عباس، اعلامی، فرنوش، (۱۳۹۲)، شناسایی عوامل علی‌الترگذار بر شکل‌گیری رفتار کارآفرینان اجتماعی در ایران، توسعه کارآفرینی، دوره ۶، شماره ۱، صص ۲۰۲-۱۸۵.
- طوسی، رمضان، جمشیدی، علیرضا، تقدیسی، احمد، (۱۳۹۳)، کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان مینودشت)، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال سوم، شماره ۸، صص ۱۱-۱.
- عنابستانی، علی‌اکبر، سعیدی، عباس، درویشی، حسن، (۱۳۹۱)، بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان مطالعه موردی: دشت ارژن - فارس)، مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی، سال دوم، شماره ۲، صص ۲۰-۱.
- قدیری‌معصوم، مجتبی، چراغی، مهدی، کاظمی، نسرین، زارع، زهره، (۱۳۹۳)، تحلیل موانع توسعه کارآفرینی در نواحی روستایی مورد: دهستان غنی بیگلو، شهرستان زنجان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۱، صص ۱۷-۳.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، جمعیت به تفکیک تقسیمات کشوری (تا سطح آبادی)، استان فارس، <https://www.amar.org.ir>
- محمدی، محمود، عسگری، غلامرضا، (۱۳۹۰)، تأثیر شخصیت کارآفرینانه بر موفقیت کارآفرینانه در کسب و کارهای کوچک و متوسط، توسعه کارآفرینی، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۱۴۸-۱۲۹.
- ملکی گلندوز، مصطفی، درخشان، حجت‌اله، (۱۳۹۳)، اولویت بندی شاخص‌های مؤثر بر توسعه کارآفرینی، از نگاه *topsis* یک رویکرد تصمیم‌گیری چند شاخصه (مطالعه موردی: شهرستان خلخال)، فصلنامه مدیریت صنعتی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج، دوره ۹، شماره ۲۷، صص ۵۴-۴۳.
- نبی‌زاده ذوالپیرانی، مجتبی، حسینی‌یکانی، سید علی، حیدری‌کمال‌آبادی، رضا، (۱۳۹۴)، عوامل مؤثر بر انگیزه کارآفرینی کشاورزی استان گیلان، کارآفرینی و کشاورزی، سال دوم، شماره ۳، صص ۱۸-۹.
- نجفی‌کانی، علی‌اکبر، حسام، مهدی، آشور، حدیثه، (۱۳۹۴)، سنجش وضعیت توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی مورد: دهستان استرآباد جنوبی در شهرستان گرگان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۱۱، صص ۵۶-۳۷.
- نوبهاران، خاطره، ابطحی، سید علی، شاکری، سیروس، (۱۳۹۱)، دگرگونی و تحول در ویژگی‌های خاک‌ها تحت تأثیر پستی و بلندی و سفره‌ی آب زیرزمینی در منطقه‌ی دشت‌ارژن، استان فارس، مجله‌ی مهندسی منابع آب، سال پنجم، صص ۱۰۵-۹۱.
- نوراله‌نوری‌وندی، آزاده، میردامادی، سیدمهدی، (۱۳۸۹)، شناسایی عوامل بهبود دهنده تمایل به کارآفرینی کارشناسان ترویج کشاورزی استان خوزستان، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال سوم، شماره ۳، صص ۱۰-۱.
- ولائی، محمد، عبدالهی، عبدالله، منافی‌آذر، رضا، صفری، نوید، (۱۳۹۴)، تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی (مطالعه‌ی موردی: دهستان مرحمت-آباد شمالی - شهرستان میاندوآب)، فصلنامه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۹، صص ۱۶۲-۱۴۹.
- یعقوبی‌فرانی، احمد، سلیمانی، عطیه، موحدی، رضا، (۱۳۹۳)، تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی، مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان، سال دوازدهم، شماره ۴، صص ۴۲-۷.
- Ansari, B., Mirdamadi, S.M., Zand, A., Arfaee, M., 2013, **Sustainable entrepreneurship in rural Areas**, Research Journal of Environmental and Earth Sciences, Vol. 5, No. 1, PP. 26-31.
- Alibaygi, A.H., Pouya, M., 2011, **Socio-demographic determinants of entrepreneurial intentions: A case from Iran**, African Journal of Business Management, Vol. 5, No. 34, PP. 13316-13321.

- Almeida, P.I.L., Ahmetoglu, G., Chamorro-Premuzic, T., 2014, **Who wants to be an entrepreneur? The relationship between vocational interests and individual differences in entrepreneurship**, Journal of Career Assessment, Vol. 22, No. 1, PP. 102-112.
- Chatman, D., Altman, I., Johnson, T., 2008, **Community entrepreneurial climate: An analysis of small business owners' perspectives in 12 small towns in Missouri, USA.**, Journal of Rural and Community Development, Vol. 3, No. 1, PP. 60-77.
- Chiru, C., Tachicu, L., Ciuchete, S.G., 2012, **Psychological factors, behavioural variables and acquired competencies in entrepreneurship education**, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol. 46, PP. 4010 – 4015.
- Farouk, A., Ikram, A., Sami, B., 2014, **The influence of individual factors on the entrepreneurial intention**, Managing Value and Supply Chains, Vol. 5, No. 4, PP. 47-57.
- Ghiasvand Ghiasy. F., Hosseini, S.J.f., 2012, **Studying the variables that separate entrepreneurial and non-entrepreneurial agricultural producer cooperatives (APCs) for predicting group membership**, African Journal of Agricultural Research, Vol. 7, No. 5, PP. 721-725.
- Geetha, K., Rajani, N., 2017, **Factors motivating women to become entrepreneurs in Chittoor district**, International Journal of Home Science, Vol. 3, No. 2, PP. 752-755.
- Harpa, E.L., Marian, L.O., Moica, S., & Apavaloaie, I.E., 2014, **Analysis of the most important variables which determine innovation among rural entrepreneurs**, 4th RMEE Conference The Management Between Profit and Social Responsibility, UT Cluj, 18th-20th September 2014, PP. 237-245.
- Hemalatha, M., Nayaki, S.S., 2014, **K-means clustering for profiling the rural women entrepreneurs in India**, Business Information Systems, Vol. 17, No. 1, PP. 33-48.
- Ibrahim, N.A., Masud, A., 2016, **Moderating role of entrepreneurial orientation on the relationship between entrepreneurial skills, environmental factors and entrepreneurial intention: A PLS approach**, Management Science Letters, Vol. 6, No. 3, PP. 225-236.
- Jesurajan, V.A., Gnanadhas, M.E., 2011, **A study on the factors motivating women to become entrepreneurs in Tirunelveli district**, Asian Journal of Business and Economics, Vol. 1, No. 1, PP. 1-14.
- de Souza, LL.F., Gerhard, F., Lèbre La Rovere, R., Façanha Câmara, S., 2015, **Entrepreneurship and creation of new business: Key factors of Brazilian entrepreneurial ecosystem**, Revista de Negócios studies on emerging Countries, Vol. 20, No. 4, PP. 30-43.
- Olowa, O.W., Olowa, O.A., 2015, **Factors affecting entrepreneurship development in agribusiness enterprises in Lagos state, Nigeria**, Global Journal of Management and Business Research: B Economics and Commerce, Vol. 15, No. 7, PP. 25-32.
- Rosairo, H.S.R., Potts, D.J., 2016, **A study on entrepreneurial attitudes of upcountry vegetable farmers in Sri Lanka**, Journal of Agribusiness in Developing and Emerging Economies, Vol. 6, No. 1, PP. 39-58.
- Sabouri, M.S., Saberiyan, M., Arayesh, M.B., 2016, **The role of socio-economical factors of micro-credit funds in improving rural women entrepreneurship development**, Journal of Sustainable Development, Vol. 9, No. 5, PP. 187-199.
- Salau, E.S., Adua, M.M., Maimako, M.B., Alanji, J., 2017, **Entrepreneurship skills of small and medium scale poultry farmers in central agricultural zone of Nasarawa state Nigeria**, Journal of Agricultural Extension, Vol. 21, No. 3, PP. 126-135.
- Ummah, M.A.C.S., Gunapalan, S., 2012, **Factors influencing on entrepreneurial success: An empirical study on women headed families in Ampirical on women headed families in Ampara and Batticaloa districts in Srilanka**, International Journal of Business, Economics and Law, Vol. 1, No.1, PP. 141-148.
- Vakili, Kh., Eyvazlou, M., Jamshidi, A., 2013, **Investigating factors affecting entrepreneurship in agricultural corporations of Shirvan and Chardavol Towns**, International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, Vol. 3, No. 8, PP. 67-78.
- Vantilborgh, T., Joly, J., Pepermans, R., 2015, **Explaining entrepreneurial status and success from personality: An individual-level application of the entrepreneurial orientation framework**, Psychologica Belgica, Vol. 55, No. 1, PP. 32-56.